

Попович Олеся Петрівна, асистент
кафедри менеджменту, управління
економічними дисциплінами та туризму,
Мукачівський державний університет

Popovych Olesia,
Assistant of the Department,
Mukachevo State University Management,
<https://orcid.org/0000-0001-7563-8277>

**РИЗИКИ ТА ЗАГРОЗИ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ
RISKS AND THREATS TO SUSTAINABLE ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT
IN ENSURING FOOD SECURITY**

Попович О. П. Ризики та загрози формування
сталого розвитку підприємництва в умовах
забезпечення продовольчої безпеки.
*Український журнал прикладної економіки та
техніки*. 2023. Том 8. № 2. С. 254 – 259.

Popovych O. Risks and threats to sustainable
entrepreneurship development in ensuring food
security. *Ukrainian Journal of
Applied Economics and Technology*.
2023. Volume 8. № 2, pp. 254 – 259.

Стаття є дослідженням ризиків і загроз, що виникають під час формування сталого розвитку підприємництва в контексті забезпечення продовольчої безпеки. Забезпечення сталості в цій галузі є складним завданням, оскільки існують численні фактори, що можуть негативно вплинути на досягнення цілей сталого розвитку. Деякі з найбільш поширених ризиків включають зміну клімату, недостатність ресурсів, нестабільність цін на сировину, загрози біологічного походження та політичні конфлікти. Розуміння цих ризиків і загроз дозволяє підприємцям розробляти стратегії та ухвалювати обґрунтовані рішення, спрямовані на зменшення їхнього впливу на підприємницьку діяльність. Для подолання цих ризиків і загроз необхідні сталий розвиток, інновації та підтримка підприємництва в сільському господарстві. Важливо інвестувати в дослідження та впровадження передових технологій, забезпечувати доступ до ресурсів, стабільність цін і підтримувати міжнародну співпрацю.

Ключові слова: сталий розвиток, підприємництво, продовольча безпека, інновації, інвестиції.

The article provides a research analysis of the risks and threats that arise during the formation of sustainable entrepreneurship in the context of ensuring food security. Achieving sustainability in this field is complex, as numerous factors can negatively impact sustainable development goals. Some of the most common risks include climate change, resource scarcity, price instability of raw materials, biological threats, and political conflicts. Understanding these risks and threats enables entrepreneurs to develop strategies and make informed decisions to reduce their impact on entrepreneurial activities. The research methods employed in the article include literature review, analysis of the gathered material, induction and deduction, identification of cause-and-effect relationships, systematization, and concretization. Ensuring sustainable development of entrepreneurship in the context of food security requires attention to the risks and threats that can affect this domain. Climate change, fluctuations in food prices, limited resources, technological lag in agriculture, and geopolitical conflicts are key factors that demand attention and resolution. Overcoming these risks and threats necessitates sustainable development, innovation, and support for entrepreneurship in agriculture. It is crucial to invest in research and the implementation of advanced technologies, ensure access to resources, maintain price stability, and foster international cooperation. Resolving geopolitical conflicts and creating a peaceful environment for entrepreneurship are integral components of ensuring sustainable entrepreneurship in the context of food security. The practical value of the article lies in providing entrepreneurs, government bodies, researchers, and other stakeholders with important information and insights into potential risks and threats related to food security. The article offers valuable information that can assist in making informed decisions regarding food security measures. This can involve the development of support programs, investment strategies, and other initiatives to promote sustainable entrepreneurship in this field.

Keywords: sustainable development, entrepreneurship, food security, innovation, investments.

Вступ

У сучасному світі сталий розвиток є однією з найважливіших глобальних проблем, яка ставить перед собою завдання забезпечення економічного прогресу, соціальної справедливості та екологічної збалансованості. Одним з основних сегментів економіки, який може вплинути на сталість розвитку, є підприємництво. Розвиток підприємництва вимагає уваги до широкого спектру аспектів, включаючи продовольчу безпеку.

Продовольча безпека є однією з основних складових сталого розвитку, оскільки забезпечення доступу населення до належного харчування є необхідним передумовою для збереження життя та здоров'я людей. Завдання підприємництва у цьому контексті полягає у забезпеченні не тільки власної прибутковості, але й відповідального та сталого виробництва продуктів харчування.

Проте розвиток підприємництва в умовах гарантування продовольчої безпеки не є безперешкодним процесом, оскільки існують ризики та загрози, які можуть негативно вплинути на досягнення сталого розвитку. Розуміння цих ризиків і загроз дозволяє підприємцям ухвалити обґрунтовані рішення та розробляти стратегії для зменшення їхнього впливу на підпри-

емницьку діяльність. Робота ґрунтується на аналізі науково-методичної літератури, наукових статей, періодичних видань і напрацювань учених і дослідників, серед яких: М. В. Гладій, Ю. Я. Лузан, Т. В. Курман, О. П. Попович та ін.

До прикладу, М. В. Гладій, Ю. Я. Лузан досліджували зміни, що відбуваються в аграрному секторі України, такі як зміна власності на землю, розвиток агробізнесу, консолідація сільських господарств тощо, а також вплив аграрних трансформацій на економіку країни, розподіл доходів у сільському господарстві, фінансову стійкість селянських господарств. Окрім того, здійснили аналіз впливу змін у сільському господарстві на суспільство, зайнятість, якість життя селян, міграційні процеси, розвиток сільських територій тощо.

Т. В. Курман аналізував економічні, соціальні та політичні наслідки воєнного стану, що впливають на сільськогосподарські підприємства, постачальників сільськогосподарської продукції та агропромисловий комплекс. Провів дослідження ефективності заходів, які вживаються державою та громадськими організаціями для гарантування продовольчої безпеки та підтримки агробізнесу в умовах воєнного стану.

О. П. Попович дослідив стратегії, спрямовані на гарантування продовольчої безпеки та підтримки підприємництва, включаючи розвиток сільського господарства, підтримку малого та середнього бізнесу, створення сприятливого регуляторного середовища.

Недостатньо вивченими аспектами в межах цієї теми дослідження залишаються:

1. Соціокультурні аспекти: дослідження впливу соціальних і культурних чинників на продовольчу безпеку та підприємництво. Наприклад, розгляд впливу традиційних підходів до харчування, культурних уподобань і стереотипів про виробництво та споживання продуктів.

2. Вивчення взаємодії агробізнесу та продовольчої безпеки з іншими галузями, наприклад екологією, туризмом або торгівлею.

3. Врахування новітніх технологій, інноваційних підходів і цифровізації в агробізнесі та продовольчій безпеці.

4. Міжнародний контекст. Вивчення впливу геополітичних і міжнародних факторів на продовольчу безпеку та підприємництво може доповнити розуміння цих процесів у національному контексті.

Формулювання цілей статті

1. Проаналізувати ризики та загрози, які можуть виникати під час формування сталого розвитку підприємництва в контексті гарантування продовольчої безпеки.

2. Надати практичну цінність та інформацію підприємцям, урядовим органам та іншим зацікавленим сторонам для ухвалення обґрунтованих рішень щодо гарантування продовольчої безпеки та сталого розвитку підприємництва..

Виклад основного матеріалу дослідження

Ризики та загрози, пов'язані з формуванням сталого розвитку підприємництва в умовах гарантування продовольчої безпеки, становлять суттєві виклики, що вимагають належної уваги та системного підходу до їх вирішення. Кліматичні зміни становлять серйозну загрозу для підприємництва в контексті гарантування продовольчої безпеки. Зростання температури, зміна відповідних режимів опадів та інші кліматичні фактори можуть суттєво вплинути на сільськогосподарське виробництво, яке є основою продовольчої системи.

Посухи, наприклад, можуть призвести до зниження врожайності та збільшення суші у ґрунтах, що впливає на якість і доступність сільськогосподарських культур. З іншого боку, повені та зсуви можуть зруйнувати врожаї та пошкодити інфраструктуру сільськогосподарських підприємств [3, с. 122].

Кліматичні зміни також можуть вплинути на доступ до водних ресурсів, які є необхідними для росту рослин і розвитку тваринництва. Зміна режимів опадів і талої води може призвести до скорочення водного резерву, що загрожує зростанню виробництва продуктів харчування.

Підприємці, особливо ті, які займаються сільським господарством і продовольчим виробництвом, мають приділяти значну увагу адаптації до кліматичних змін. Це може включати впровадження політики водозбереження, використання сортів рослин, які краще адаптовані до нових кліматичних умов, впровадження систем зрошення та збереження ґрунтів.

Для зменшення впливу кліматичних змін на підприємницьку діяльність можуть бути корисними інвестиції в сталість і відновлювану енергію, а також спеціалізовані програми страхування врожаїв, які компенсують фінансові втрати в разі кліматичних криз, таких як посухи або повені [7, с. 198-199].

Безумовно, кліматичні зміни становлять серйозну загрозу для сталого розвитку підприємництва та гарантування продовольчої безпеки. Проте шляхом усвідомлення цих ризиків і прийняття відповідних заходів підприємці можуть зменшити їхній вплив і навіть знайти нові можливості для інноваційного розвитку. Водночас необхідна взаємодія між урядовими органами, сільськогосподарськими підприємствами, науковими установами та громадськими організаціями для спільного пошуку рішень і впровадження змін.

Враховуючи загрози кліматичних змін, важливо підтримувати розвиток стійких, екологічно ефективних та інноваційних методів сільського господарства. Необхідно забезпечувати доступ до сучасних технологій, навчання та консультацій, що сприятимуть підвищенню адаптивності та стійкості підприємств. Крім того, сприяння використанню сталої енергії, зменшення викидів парникових газів і підтримка наукових досліджень у галузі сільського господарства можуть забезпечити перехід до більш стійкої та ефективної системи виробництва продовольства [8, с. 107-108].

Нестабільність цін на продукти харчування є ще одним аспектом, який може вплинути на сталий розвиток підприємництва в контексті гарантування продовольчої безпеки. Коливання цін на сировину, зокрема на зерно, м'ясо, олію та інші основні продукти, можуть створювати нестабільне середовище для підприємців, особливо для малих і середніх підприємств.

Коливання цін можуть бути спричинені різними факторами, такими як зміни в урожайності, політичні та економічні чинники, зростання попиту або надлишок пропозиції на світовому ринку. Це може призвести до збільшення витрат на сировину та постачання, що негативно впливає на прибутковість підприємства.

Конкуренція із зарубіжними постачальниками також може впливати на ціни на продукти харчування. Відкритість ринків і міжнародна торгівля можуть забезпечити доступ до широкого асортименту продуктів, але одночасно вони можуть створювати конкуренцію для внутрішніх виробників і підприємців, що може вплинути на їхню прибутковість і стабільність.

Для підприємців важливо враховувати цю нестабільність цін та ризики, пов'язані з конкуренцією на ринку продовольства. Розроблення стратегій для управління ціновими ризиками, встановлення довгострокових контрактів з постачальниками, розширення ринків збуту та диверсифікація продукції можуть бути ефективними підходами до зменшення впливу нестабільності цін [2, с. 34-35].

Крім того, співпраця з іншими гравцями у продовольчому ланцюзі, включаючи фермерів, посередників, роздрібних торговців і споживачів, може сприяти стабілізації цін на продукти харчування. Це може включати взаємні угоди про ціну, спільні ініціативи для підвищення продуктивності та зменшення витрат, а також спільні маркетингові програми для стимулювання попиту на місцеві продукти.

Важливо також враховувати соціальний аспект доступності продуктів харчування. Нестабільність цін може впливати на доступність харчових продуктів для вразливих груп населення. Забезпечення соціальної справедливості в контексті доступності продуктів харчування вимагає впровадження соціальних програм, субсидій або інших заходів для підтримки низького доходу населення [5, с. 7-8].

Нестабільність цін на продукти харчування також є викликом для інновацій і розвитку нових підходів у виробництві та постачанні продуктів харчування. Розроблення стійких та ефективних систем виробництва, використання нових технологій, підтримка малих сільських підприємств і підприємницьких ініціатив сприяють забезпеченню стабільної та доступної продукції харчування. Відсутність доступу до ресурсів є ще одним значущим ризиком для сталого розвитку підприємництва в контексті гарантування продовольчої безпеки. Регіони, що стикаються з обмеженими ресурсами, можуть зазнавати труднощів у виробництві продуктів харчування та досягненні стійкості в цій сфері.

Один з основних ресурсів – вода – може бути обмеженим у деяких районах. Зміни клімату призводять до змін у розподілі та доступності водних ресурсів, зокрема до зменшення кількості опадів і збільшення ризику посух. Це може створювати складнощі для забезпечення поливу та зростання врожайності. Також нестача води впливає на інші аспекти виробництва, наприклад на забезпечення питної води для тварин, необхідної для розвитку тваринництва [1, с. 18-19].

Доступ до енергії також може бути обмеженим у деяких регіонах, особливо в сільській місцевості. Енергія необхідна для функціонування сільськогосподарських підприємств з оброблення, систем зрошення, холодильних камер для зберігання продукції та транспортування. Відсутність доступу до надійних і доступних джерел енергії обмежує можливості підприємців у виробництві, зберіганні та розподілі продуктів харчування.

Добрива та сучасні сільськогосподарські технології є ще одними ресурсами, яких може не вистачати у деяких регіонах. Так, обмежений доступ до добрив і технологій ускладнює досягнення необхідної врожайності та якості продукції. Відсутність сучасних агротехнологій знижує ефективність виробництва та кількості врожаю, а це, своєю чергою, відображається на прибутковості та стійкості підприємства [6, с. 11].

Для подолання викликів, пов'язаних з обмеженим доступом до ресурсів, необхідно шукати інноваційні підходи та ухвалювати сталі рішення. Це може включати впровадження водозберігальних систем і методів поливу, використання відновлювальних джерел енергії, розвиток ефективного використання добрив і підтримку досліджень для розвитку нових технологій.

Крім того, співпраця між різними зацікавленими сторонами, такими як урядові органи, дослідницькі установи, сільськогосподарські підприємства та громадські організації, може сприяти забезпеченню доступу до ресурсів і спільному розв'язанню проблем. Розвиток партнерських відносин і обмін знаннями та технологіями також стимулюють розвиток підприємництва та гарантування продовольчої безпеки [4, с. 65].

Урядова підтримка, наприклад у вигляді програм стимулювання, субсидій та інвестицій в сільське господарство та підприємництво, також є важливою для забезпечення доступу до ресурсів. Законодавчі та регуляторні заходи, спрямовані на покращення доступу до ресурсів та підтримку сталих практик виробництва та постачання продуктів харчування, забезпечують сталий розвиток підприємництва. Такі заходи включають створення сприятливого інвестиційного клімату, спрощення процедур отримання дозволів і регулювань, підтримку досліджень та інновацій, а також стимулювання розвитку сільського господарства та аграрного бізнесу.

Крім того, важливо розвивати освіту та навички у сфері сільського господарства та підприємництва. Належне навчання, підготовка молоді та сільських жителів у сфері сільського господарства, підприємництва, управління ресурсами та сталого розвитку створює умови для зміцнення підприємницьких навичок та інноваційного потенціалу в цих секторах [2, с. 39].

Узгодженість політик і стратегій на рівні національного та міжнародного співтовариства також є важливим аспектом сталого розвитку підприємництва в контексті забезпечення продовольчої безпеки. Міжнародні угоди та співпраця дають підґрунтя для обміну знаннями та технологіями, фінансової підтримки, торговельних взаємозв'язків та спільних ініціатив. Забезпечення справедливих торговельних умов і врахування потреб країн, що розвиваються, сприяють сталому розвитку підприємництва та продовольчій безпеці на глобальному рівні.

Низький рівень технологічної розвиненості є ще одним значущим аспектом, який негативно впливає на сталий розвиток підприємництва в контексті гарантування продовольчої безпеки. Відсутність доступу до сучасних технологій у сільському господарстві обмежує ефективність виробництва та підприємницьку діяльність, що призводить до зниження врожайності, якості продукції та конкурентоспроможності підприємства [3, с. 125].

Сучасні агротехнології, такі як автоматизація процесів, використання датчиків і моніторингових систем, точне землеробство, генетичні модифікації та інші інновації, можуть значно покращити ефективність виробництва та знизити втрати. Вони дозволяють краще контролювати рослини, ґрунт, вологу та добрива, оптимізувати використання ресурсів і мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище.

Однак багато сільськогосподарських підприємств, особливо в країнах, що розвиваються, і сільських регіонах, стикаються з обмеженим доступом до таких технологій. Низький рівень технологічної розвиненості часто обумовлений відсутністю фінансування, обмеженими можливостями для навчання та підготовки фахівців, технологічними бар'єрами та іншими чинниками [8, с. 112].

Для подолання цього виклику необхідно сприяти технологічному розвитку в сільському господарстві та підприємстві. Це забезпечується підтримкою досліджень та інновацій, фінансовою підтримкою для впровадження сучасних технологій, навчанням і підготовкою фахівців у сфері сільського господарства, створенням інфраструктури для доступу до технологій та інформації, а також сприянням партнерству між дослідницькими установами, урядовими органами та приватним сектором.

Використання технологічних інновацій підвищує продуктивність, зменшує залежність від обмежених ресурсів і покращує якості продукції. Наприклад, використання сучасних систем інформаційних технологій, датчиків і моніторингу допомагає в реальному часі відстежувати стан посівів, прогнозувати погодні умови, ефективно використовувати ресурси та реагувати на можливі проблеми.

Урядова підтримка і програми стимулювання можуть залучати інвестиції в сільськогосподарський сектор і сприяти впровадженню сучасних технологій. Така тактика реалізується у зниженні податкових ставок, наданні субсидій і кредитів з низькими відсотковими ставками для придбання сучасного обладнання та технологій.

Співпраця з міжнародними організаціями, донорськими фондами та іншими країнами також забезпечує доступ до передових технологій та експертної підтримки. Обмін знаннями та технологіями між країнами сприяє прискоренню технологічного розвитку та покращенню практик виробництва.

Серйозною загрозою для сталого розвитку підприємництва в контексті гарантування продовольчої безпеки є геополітичні конфлікти та нестабільність у регіонах. Політичні конфлікти та воєнні дії можуть мати негативний вплив на сільське господарство та продовольчий сектор через руйнування інфраструктури, знищення посівів, переміщення населення та обмеження доступу до ресурсів [1, с. 18-19].

Такі конфлікти можуть порушити ланцюг постачання продуктів харчування, що призводить до зниження доступності та збільшення цін на продукти. Підприємства, особливо ті, які залежать від імпорту сировини або мають міжнародні ланцюги постачання, можуть стикатися зі значними труднощами в отриманні необхідних ресурсів і здійсненні експорту.

Крім того, нестабільність у регіонах створює велику невизначеність для підприємців з питань інвестицій, розширення бізнесу та довгострокового планування. Висока ризикованість і непередбачуваність ситуації відлякують інвесторів і підприємців від вкладання коштів у сільське господарство та продовольчий сектор.

Розв'язання геополітичних конфліктів і досягнення стабільності в регіонах є важливим завданням для гарантування сталого розвитку підприємництва та продовольчої безпеки. Міжнародна співпраця, дипломатичні зусилля та миротворчі ініціативи можуть сприяти врегулюванню конфліктів і створенню сприятливого середовища для підприємництва. Необхідно підтримувати діалог між різними сторонами конфлікту, сприяти медіації та пошуку мирного розв'язання суперечностей.

Навряд чи можна повністю усунути всі геополітичні конфлікти та нестабільність, проте шлях до сталого розвитку підприємництва в умовах гарантування продовольчої безпеки полягає у знаходженні мирних рішень, створенні стабільних умов для бізнесу та сприянні економічному відновленню після конфліктів [4, с. 67-68].

Загальнонаціональні та міжнародні ініціативи щодо конфліктів мають бути спрямовані на забезпечення миру, стабільності та правової держави, а також на підтримку сільського господарства та підприємництва в межах цих регіонів.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Сталий розвиток підприємництва в умовах гарантування продовольчої безпеки є важливим завданням, яке вимагає уваги до ризиків і загроз, що можуть вплинути на цю сферу. Кліматичні зміни, нестабільність цін на продукти харчування, відсутність доступу до ресурсів, низький рівень технологічної розвиненості та геополітичні конфлікти є основними аспектами, які варто враховувати.

Для подолання цих ризиків і загроз необхідно сприяти сталому розвитку, інноваціям та підтримці підприємництва в сільському господарстві. Важливо інвестувати в дослідження та впровадження сучасних технологій, забезпечувати доступ до ресурсів, підтримувати стабільність цін і розвивати міжнародну співпрацю. Мирні розв'язання геополітичних конфліктів і створення стабільного середовища для підприємництва є невід'ємною частиною забезпечення сталого розвитку підприємництва в умовах гарантування продовольчої безпеки. Необхідно зосередити увагу на сприянні миру, врегулюванні конфліктів і забезпеченні стабільності в регіонах, що постраждали від політичних конфліктів. Захист прав власності та інвестицій, розвиток правової держави та створення сприятливих умов для підприємництва є важливими кроками у цьому напрямі.

Водночас важливо забезпечити участь усіх зацікавлених сторін, включаючи уряди, підприємців, громадські організації та академічний сектор, у розробленні та реалізації стратегій забезпечення сталого розвитку підприємництва в контексті продовольчої безпеки.

Перспективи подальших досліджень у галузі формування сталого розвитку підприємництва в умовах гарантування продовольчої безпеки є важливим напрямом роботи для досягнення більш стійкої та ефективної системи харчування. Перспективними напрямками досліджень є агротехнології та інновації, а також аспекти адаптації до зміни клімату.

Список літератури

1. Гладій М.В., Лузан Ю.Я. Аграрні трансформації та селянські господарства в системі продовольчої безпеки України. *Економіка АПК*. 2020. № 5. С. 6-21.
2. Коваленко Т.О. Поняття, ознаки та критерії продовольчої безпеки за законодавством України та інших держав. *Адміністративне право і процес*. 2018. № 1 (20). С. 30-41.
3. Курман Т.В. Агробізнес та продовольча безпека: загрози та проблеми правового забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 122-126.
4. Курман Т.В., Туєва О.М. Право продовольчої безпеки: навч. посіб. Х.: Юрайт, 2021. 92 с.
5. Попович О.П. Продовольча безпека держави в контексті сталого розвитку підприємництва: підґрунтя ефективного функціонування економіки України. *Академічні візії*. 2022. №13.
6. Гмиря В. П. Продовольча безпека як головний вектор розвитку економіки країни. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 6. С. 8-13.
7. Сичевський М.П. Харчова промисловість як основа продовольчої безпеки та розвитку держави: монографія. Київ: Аграр. наука, 2019. 388 с.
8. Тулай О. Сучасний стан та проблеми фінансового забезпечення сталого розвитку агропромислового сектору. *Світ фінансів*. 2018. Випуск 3. С. 104-116.

References

1. Hladij, M.V., Luzan, Yu.Ya. (2020). «Agrarian transformations and peasant farms in the food security system of Ukraine». *Ekonomika APK*. № 5. pp. 6-21.
2. Kovalenko, T.O. (2018). «Concepts, signs and criteria of food safety according to the legislation of Ukraine and other countries». *Administratyvne pravo i protses*. № 1 (20). pp. 30-41.
3. Kurman, T.V. (2022). «Agribusiness and food security: threats and challenges of legal protection under martial law». *Analitychno-porivnial'ne pravoznavstvo*. № 3. pp. 122-126.
4. Kurman, T.V., Tuieva, O.M. (2021). *Pravo prodovol'choi bezpeky*. [The right to food security]. Kharkiv. Ukraine.
5. Popovych, O.P. (2022). «Food security of the state in the context of sustainable development of entrepreneurship: the basis for the effective functioning of the economy of Ukraine». *Akademichni vizii*. №13. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7791160>
6. Hmyria V. P. (2019). «Food security as the main vector of the development of the country's economy». *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. Issue. 6. pp. 8-13.
7. Sychevs'kyj, M.P. (2019). *Kharchova promyslovisht' iak osnova prodovol'choi bezpeky ta rozvytku derzhavy*. [Food industry as the basis of food security and development of the state]. Ahrar. nauka. Kyiv. Ukraine.
8. Tulaj, O. (2018). «Current state and problems of financial support for sustainable development of the agro-industrial sector». *Svit finansiv*. Issue 3. pp. 104-116.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2023 р.